

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO. *ab/69*

SINIFLAMA NO.

ab/67

BAĞIŞCI

GELİŞ TARİHİ

SEMAVİ EYİCE

BALTA-OĞLU SÜLEYMAN BEY'İN KILICI

Tarih Dergisi

Sayı 25 den ayrı basım

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası

İSTANBUL

1971

25 No=ab 169

No=ab 167

BALTA-OĞLU SÜLEYMAN BEY'İN KILICI

Semavi Eylce

Üzerinde Balta-oğlu Süleyman Bey'in adı yazılı bulunduğundan, ona ait bir tarih hatırası olarak kabul edilen bir kılıcı tanıtmak istiyoruz. Eser, kesinlikle bellidir ki, 15. yüzyıla ait olup, o devrin sanat zevkini aksettirir. Fatih II. Mehmed devrinin önemli fakat karanlıkta kalmış bir şahsiyeti ile olan muhtemel bağlantısı ise biraz şüphe uyandırır. Ayrıca üzerindeki usta adı bakımından da, islâm kılıççılık sanatının henüz aydınlığa çıkarılmamış bir meselesi ile bizi karşı karşıya getirmektedir. Yalnız önce şu hususa işaret etmek isteriz ki, burada inceleyeceğimiz eser bütün unsurları ile «sahici» olarak kabul edildiği takdirde bu yazımız geçerlidir. Usta bir sahtekârın, bir kılıcı, biraz gayret sarfederek tarihî bir şahsın adı ile süsliyerek değerlendirmiş olması da mümkündür. Elimizdeki imkânlar, bu eserin teknik bakımından araştırılması için yeterli olmadığından biz bu hususta kesin bir fikir ortaya atmayacak ve eseri olduğu gibi kabul ederek tanıتماğa çalışacağız.

I

Eserin Tarifi

Burada tanıtmak istediğimiz kılıç, Kıbrıs'lı Mehmed Paşa (1813-1865) torunlarından Selim Dırvana'ya aittir. Bunu, İstanbul'un tanınmış antika tüccarlarından, evvelce Tepebaşı'nda Perapalas karşısında mağazası olan

Nureddin Yatman'ın bir açık arttırılmalı satışında satın almışlardır. Kılıç şimdi S. Dırvana Bey'in evinde bulunmaktadır¹.

Bahis konusu kılıcın kını yoktur. Kemik kabza hayli yıpranmış olmakla beraber çelik kısım çok iyi durumda bulunmaktadır. 12 cm. uzunluğundaki kabzayı sınırlayan balçak mevcut değildir. Burada görülen 3 cm 5 lik bir boşluk evvelce böyle bir parçanın bulunmuş olabileceğine delil olsa gerektir. Kılıcın kabza başından ucuna kadar düz hat halinde uzunluğu 0 m 925 dir. Bunun 26 cm 2 uzunluğundaki kısmı mahmuzdan burna kadar olan yalın kısmıdır.

Kılıcın çeliğinin bir yüzünde kabzadan itibaren 18 cm. lik satıh üzerinde altın kakma muhtelif süs ve yazılar bulunmaktadır. Bunları sırası ile gözden geçirecek olursak şunlar ile karşılaşırız :

1. Sahibin adını veren kitabe :

Çeliğin kabzasından itibaren başladığı yerde, evvelce balçağın olduğu kısmın hemen arkasında sivri üst ucunda zarif bir tomurcuk (*fleuron*) bulunan bir kitabe çerçevesi vardır. Bunun içinde dört satır halinde

1 — Sa -	صا
2 — hib	حب
3 — Baltaoğlu	بالطه اوغلی
4 — Süleyman	سلیمان

yazısı okunmaktadır. Üçüncü satırdaki *Balta* kelimesinin son harfleri 15. yüzyılın bir çok taş üzerine işlenmiş kitabelerinde de görüldüğü gibi bir düğüm halinde şekillendirilmiştir.

2. Tarihini bildiren kitabe :

Birinci kitabenin ucunu bir tepelik halinde süsliyen tomurcuğu enine yerleştirilmiş bir klâsik kartuş takip eder (2,7 X 1.5 cm). Bu kartuşun içinde kılıcın zamanında yapıldığı Sultânın adı ve tarih işlenmiştir :

1 Sayın Selim Dırvana'ya bu eseri incelememize ve yayınlamamıza izin verdiğinden dolayı teşekkür ederim. Bu vesile ile, eseri üzerinde rahat çalışabilmemiz için sekiz ay bize emanet bırakmış olduğunu da burada belirtmek isterim. Kılıç üzerindeki âyeti teşhis ederek *Kur'an*'daki yerini bulan Prof. Dr. Tahsin Yazıcı'ya da ayrıca teşekkür ederim.

تاریخ سلطان محمد سنه ۸۵۹

Tarih - Sultan Mehmed

sene

859

Bu surette kılıcın Sultan II. Mehmed (1451-1481) devrinde H. 859 yâni milâdî 1454/55 yıllarında yapıldığı anlaşılr. H. 859 yılının milâdî karşılığı 1454 den sadece bir ay almakta ve daha fazla 1455 i karşılamaktadır. Bu duruma göre kılıcın, İstanbul'un fethinden iki yıl sonra 1455 yılları içlerinde yapılmış olabileceğine ihtimâl verilebilir.

3. *Mühr-ü Süleyman :*

Kartuşu, 2 cm. 7 çapında altı uçlu ve ortasında 7 mm. çapında bir yuvarlak olan bir yıldız kip eder. Altı uçlu yıldız, eskidenberi *mühr-ü Süleyman* olarak tanınmış olan motiftir. Bu klâsik Türk sanatında eskidenberi çok sevilen ve her vesile ile kullanılan bir motiftir. Ortadaki yuvarlağın içinde evvelce bir taş olduğuna ihtimâl verilebilir².

4. *Sanatkâr kitabesi :*

Süleyman yıldızından sonra ve tarih kitabesinin eşi olan enine kartuşta ise bu eseri meydana getirmiş olan ustanın adı yer almaktadır.

عمل الحاجي صنف

Amelel-Hâcı Sungur

5. *Kuî yazılı kartuşlar :*

Ustanın adını veren kitabenin arkasında uzunlmasına 5 cm 5 boyunda üst üste birer santim genişliğinde bir çift kartuş bulunmaktadır. Bu kar-

2 Askeri müzedeki H. 948 (1541/42) tarihli bir kılıç üzerinde de bir mühr-ü Süleyman vardır, klş. Askeri müze Müdürlüğü, *Broşür*, sayı 2-3, İstanbul 1941, no. VIII ve lev. F. Westermarck, *Survivances painnes dans la civilisation mahométane*, Paris 1935, s. 58 de, ortasında bir kaboşon olan altı uçlu yıldız «kötü göze» karşı bir tılsım olarak kabul eder.

tuşların herbirinin iki ucunu birer altı uçlu yıldız bezemektedir. Kartuşların içlerinde kufî yazı ile yazılar var ise de maalesef bunları tam ve doğru olarak okumak mümkün olamamıştır.

6. Kufî yazılı ayet :

Bu 18 cm. lik kitabeler bölümünden sonra kılıcın yüzü başlamıştır. Burada kavsin yukarı kısmında kan oluğu içinde 1 cm. genişliğinde bir friz halinde bir kufî yazı şeridi uzanır. Bu, içinde bir tomurcuk olan bir hilâl ile başlamakta ve zarif bir geçme ile bitmektedir. Üst kısmı biraz aşınmış ve harflerin altın dolgusu boşalmış olan kufî yazı bir sureden alınmıştır :

وَإِنْ تَوَمَّنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أَجُورَكُمْ وَلَا يَسْئَلْكُمْ أَثْوَالَكُمْ
إِنْ يَسْئَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ بَخَلُوهَا وَ يُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ . هَا أَتَمَّ هَؤُلَاءِ

Bu Kur'an'ın XLVII. Muhammed sûresi'nin 36-37. âyetlerindendir ki şu mânâyâ gelir³.

«Doğrusu dünya hayatı oyun ve oyalanmadır. Eğer inanır ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, O, size ecirlerinizi verir; O, sizin mallarınızı tamamen sarfetmenizi istemez. Eğer sizden onları isteyip de sizi zorlarsa, cimrilik edecektiniz, O da kinlerinizi ortaya çıkaracaktı. İşte sizler...»

Bundan sonra kılıcın üzerinde artık, tek istisna ile birşey yoktur. Tam mahzumun olduğu yerde yine altın kakma olarak bir rumî motifi zarif bir süs olarak işlenmiştir. Buradan itibaren yalın kısmının oluğu başlar.

Kılıcın arka yüzü boştur. Burada hiçbir yazı ve süsleme yoktur. Sadece lâmanın başlangıcında çeliğe çok ince çizgi halinde altın kakma ile tuhaf bir süs, adeta bir arma işlenmiştir. Bunun belirli bir tarifinin yapılması imkânsızdır. Ne mânâyâ geldiğini ise biz çözemedik. Belki bu hususta bizden daha yetkili olanlar bu motifin mânâsını aydınlığa çıkarabilirler.

3 Diyanet işleri G. Başkanlığı, Kur'ânı Kerim ve türkçe anlamı (Meâl), Ankara 1961, III, s. 674.

II

Eserin tarihî değeri

Üzerindeki yazılardan anlaşıldığına göre kılıcın sahibi Balta-oğlu Süleyman Bey'dir ve kılıç Sultan II. Mehmed zamanında H. 859 (= 1455) yılında Sungur adında bir usta tarafından yapılmıştır. Bu yazılar, eserin bir sahibinin, Fatih'in İstanbul kuşatması sırasında Türk donanmasına kumanda eden Balta-oğlu Süleyman Bey olduğunu ortaya koymakta ise de onun bu kılıcın ilk sahibi olmadığını da ileri sürebiliriz. Aşağıda da işaret edileceği gibi, sahibin adını veren kitabe kısmında kazınma izleri tesbit olunmaktadır ki, bu da kılıcın ilk sahibinin ve H. 859 da onu yaptıranın adının silinmiş olduğunu gösterir.

Tarihlerimizde donanma kumandanı Balta-oğlu Süleyman Bey hakkındaki bilgiler son derece azdır. Hammer'in Khalkokondyles'den naklen bildirdiğine göre, II. Murad devrinde de donanma kumandanlığı makamını işgal eden Balta-oğlu Süleyman Bey, gemileri ile 1449 da Midilli adasına karşı bir akın yapmış ve müstahkem Callona kalesini ele geçirmiştir⁴. Bundan başka bu denizcinin adına bir daha 1453 de İstanbul kuşatması sırasında raslanır. Onun hakkında bilinenler, şehrin kuşatılması sırasında Türk donanmasının başında oluşudur⁵. Emrindeki filoyu İstanbul boğazının Rumeli yakasında, Büyükdere tarafındaki *Balta limanı* koyunda toplamış ve şehrin kurtarılmasına gönderilecek yabancı gemileri önlemekle görevlendirilmiştir. Balta limanı adı da, 1453 de buradaki deniz üssünün bu kumandanının bir hatırası olarak günümüze kadar gelmiştir⁶. Süleyman Bey, do-

4 J. de Hammer, *Histoire de l'empire Ottoman* (J.J. Hellert baskısı), III. s. 92.

5 Osmanlı devri Türk tarihinin ilk devrinde deniz kuvvetleri başında olanların tam sırası ve ünvanları ile kesin olarak bilinmemektedir; bu bakımdan Baltaoğlu Süleyman Bey'i de sadece bir donanma kumandanı olarak kabul etmeği doğru bulduk bu hususta kşl. İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı tarihi kronolojisi*, İstanbul 1947, I, s. 437-439. Kazasker Mehmed Hafid Efendi'nin *Sefinetü'l-vüzera*, (yay. İ. Parmaksızoğlu) İstanbul 1952, s. 17 de ilk Kaptan-ı deryâ olarak Süleyman Bey gösterilir.

6 Bu rivâyet Ayvansaray'lı Hafız Hüseyin Efendi tarafından, *Hadikatü'l-cevâmi*, İstanbul 1281, II, s. 132 de anlatılmıştır. Kemal Paşa-zâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osman*'ı, VIII. *Defteri*'nin bir yazmasında (kşl. Ş. Turan baskısı, Ankara 1957, s. 57, not d) sahife kenarında (P nüshası, Vr. 89 b) *Balta limanı*'nın mezkûr kapudana mensup olduğuna dair bir kayıt vardır. Aynı bilgi sonra J. von Hammer *Constantinopolis und der Bosporos*, Pesth 1822, de tekrarlanmıştır. Şirketi Hayriye, *Boğaziçi Salnâmesi*, İstanbul 1330 (1914) s. 92 de aynı rivayet tekrarlanarak buranın ilk harp limanı olduğu belirtilmiştir, ayrıca kşl. Mehmed Raif, *Mirat-ı İstanbul*, İstanbul 1314, s. 269.

nanmayı 1452/53 kışında Gelibolu'da hazırlamış ve 12 Nisan'a doğru Boğaz'da toplamıştır. Önce ufak hareketleri idare etti, Haliç'deki gemilerin çıkışını önledi. Büyükada 13 Nisan günü kalesi tahrip edilerek teslim zorlandı. 14 Nisan günü İstanbul önüne gelen donanma, 2-3 gün sonra 17-18 Nisan günleri, Haliç'e girişi önleyen zincire hücum etti ise de bir netice elde edemedi⁷. 19 Nisan günü ise Balta-oğlu İstanbul'a yardım getiren Mauricio Canteano, Batisto di Caliseanu ve Domenico di Novara idaresindeki üç Ceneviz ve Phlactanellas idaresinde bir Bizans gemisinden ibaret filoyu İstanbul'un Marmara kıyılarında karşıladı. Bazı deniz tarihçilerinin Ayastafanos (= Yeşilköy) deniz çarpışması olarak adlandırdıkları bu deniz savaşının, bazıları ise Yedikule ile Langa hizasında cereyan ettiğini ileri sürerler. Balta-oğlu emrindeki gemilerden bir kısmı ile onları karşılamış fakat çok büyük, yüksek güverteli, gemi idaresini iyi bilen denizciler tarafından kullanılan bu dört gemiye birşey yapamamış ve çok ufak, alçak, güvertesiz Türk gemileri büyük kayıplar vermiştir. Bu durumda Balta-oğlu geri çekilmek zorunda kalmış ve kıyıda durumu seyreden II. Mehmed atını hiddetle denize sürerek onu yeniden hücumla zorlamıştır. Marmara surları önünde cereyan eden çarpışmada dört hristiyan gemisi lodos rüzgârından başarılı surette faydalanyor ve Balta-oğlu'nun elinden kurtulup ufak Türk gemilerini çığ-

7 Bu harekât etraflı olarak, İstanbul kuşatma ve fethi hakkındaki yayınların hepsinde anlatılmıştır. Biz burada bunlardan sadece birkaçına işaret edeceğiz: A. D. Mordtmann, *Belagerung und Eroberung Constantinopels durch die Türken im Jahre 1453*, Stuttgart-Augsburg 1858, s. 52 vd., (İstanbul Rumların milli duygularını uyandırmada büyük rolü olan bu kitabın rumca baskılarından başka rum harfleri ile türkçe de bir baskısı vardır. (İstanbul 1909); Mehmed Şükrü, *Esfer-ı Bahriyye-i Osmaniye*, İstanbul 1306, s. 269-272; Ahmed Muhtar (Paşa), *Feth-i celili Konstantiniye*, İstanbul 1316, s. 150; E. Pears, *The destruction of the Greek Empire and the story of the capture of Constantinople by the Turks*, London 1903, aynı eserin ayrıca s. 436-442 deki ikinci ek'de, *Where did the sea-fight of april 20, 1453 take place?* başlığı ile bu deniz savaşı üzerinde durulmuştur. G. Schlumberger, *Le siège, la prise et le sac de Constantinople par les turcs en 1453*, Paris 1914, s. 108 vd. 118 vd. 123-143; türkçesi, *İstanbul'un muhasarası ve zaptı*, (çev. M. Nahit) İstanbul 1330 (1914); Fevzi (Kurdoğlu), *Türklerin deniz muharebeleri*, İstanbul 1932, s. 116-119; Haydar Alpagut, *Deniz ve Türkiye*, İstanbul 1937, s. 326, 327, 331-336; VI. Mirmiroğlu, *Fatihin donanması ve deniz savaşları*, İstanbul 1946, s. 30-35; İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı tarihi kronolojisi*, İstanbul 1947, I, s. 242-243; F. Dirimtekin, *İstanbul'un fethi*, İstanbul 1949, s. 149, 153-160; İstanbul'un kuşatılması ve fethi sırasındaki deniz harekâtı ve bilhassa 20 Nisan deniz savaşı, yerli ve yabancı bütün kaynaklar gözden geçirilerek İstanbul kıyılarının rüzgâr ve akıntı durumları incelenerek ve nihayet gemilerin teknik özellikleri de hesaba katılarak objektif surette tesbite muhtaçtır. Çünkü 20 Nisan çarpışması, 1571 İnebahtı (=Lepanto) deniz savaşı gibi, Batılı tarihçiler tarafından spekülasyonlara yol açmıştır.

neyerek geçiyorlar ve Bizans'a sığınıyorlardı. Gece, Haliç'den çıkan iki Venedik gemisinin yardımı ile bu dört gemi Haliç'e sokuldular. Sultan II. Mehmed, derhal Türk gemilerinin Haliç'e karadan aşırılması çalışmalarını hızlandırırken, deniz üssüne dönmüş, burada donanma kumandanı Balta-oğlu Süleyman Bey'den başarısızlığının hesabını sormuştur. Halbuki Balta-oğlu büyük bir gayretle savaşmış, bir Hristiyan gemisini mahmuzlamış ve çarpışma sırasında bir gözünü kaybetmiş, kendi sancak gemisinde 115 kişi şehid olmuştur. Sultan, kumandanı şiddetle azarlamış ve Barbaro'nun ifadesi ile falakaya yatırttıktan sonra, azlederek yerine Hamza Bey'i donanma kumandanı nasb etmiştir. Mallarının da alınarak askere dağıtıldığı iddia edilir⁸.

18 Türk gemisinin 4 Hristiyan gemisi önünde aciz kalışı insanı şaşırtır. Bu hususta pek çok şey yazılmış ve Hristiyanların iyi denizci oluşları, lodos rüzgârının yardımı, gemilerinin yüksek güverteli oluşu, nihayet Türk gemilerinin kıyı ile düşman arasına sıkışmaları, bu yenilginin başlıca sebepleri olarak gösterilir. Fakat bu hususta kimsenin üzerinde durmadığı bir husus vardır ki, onu da bu vesile ile burada hatırlatmağı faydalı buluyoruz : Bu yenilginin başlıca sebebi Ceneviz gemilerinin teknik üstünlüğüdür. Bir Fransız deniz subayı olan Lefebvre des Noëttes 1932 de yayınlanan bir makalesinde, Ortaçağ sonlarında teknik bir keşif tanıtmış, sonra 1933 de aynı konuyu daha etraflı olarak İstanbul kuşatma ve fethindeki tatbiki ile yeniden ele almıştır. Kaptan Lefebvre des Noëttes deniz tarihini de geminin ar-

8 İstanbul fethinde bizzat bulunmuş yazarlardan başlıcalarında bu harekât ve savaş birbirinden az veya çok farklı olarak anlatılmıştır. Bunlardan başlıcaları şunlardır: Tursun Bey, *Tarih-i Ebu'l-Feth*, s. 47-48; Tâci-zâde Cafer Çelebi, *Mahruse-i İstanbul Fetihnâmesi*, İstanbul 1331, s. 15; İbn-i Kemal (Kemal Paşa-zâde), *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII. Defter, yay. Ş. Turan, Ankara 1957, s. 57; Dukas, *Bonn* bask. böl. 58; türkçesi, *Bizans tarihi*, yay. VI. Mirmiroğlu, İstanbul 1956, s. 164 (Baltaoğlu'nu *Palda* olarak gösterir ve başka hiçbir kronikde raslanmayan bir kayıt verir, güya Baltaoğlu, Fatih tarafından bizzat cezalandırıldıktan sonra, Türk ordusundan bir asker de bir taş atarak talihsiz kumandanın bir gözünü çıkarır!) Sphrantzes, *Bonn*, s. 238-240 ve 247-248; almancası, *Die letzten Tage von Konstantinopel*, çev. E. von Ivanka, Graz-Wien-Köln 1954, s. 46-47, 52-54; İstanbul önündeki çarpışmalarda bizzat bulunmamakla beraber, en çok tafsilât veren Imroz'lu Kritovoulos, tercümesi, *Tarih-i Sultan Mehmed Han-ı Sâni* (çev. Karolidis), İstanbul 1328, s. 61-64; yeni dile tercümesi, *aynu başlık ile*, çev. Muzaffer Gökman, İstanbul 1967, s. 66, 69, 72-75; ingilizcesi, *History of Mehmed the Conqueror*, (çev. Riggs), Princeton N. J. 1954, s. 37, 47, 50, 53-55; Bizans tarafındaki yabancılardan ise Nicolo Barbaro önemli bir kaynaktır, italyanca olarak bk. *Giornale dell'Assedio di Costantinopoli 1453* (yay. E. Cornet) Viyana 1856, s. 25; türkçesi, *Konstantiniye muhasarası ruz-nâmesi 1453*, çev. Ş. T. Diler, İstanbul 1953, s. 33, bilhassa s. 35-37 (deniz kumandanının adını bildirmez).

ka bodoslamasına menteşe (iğne ve iğnecik) ile raptedilmiş dümenin (*gouvernail d'étambot à charnières*) bulunması ile gemiciliğin yeni imkânlar elde ettiğini yazar⁹. Eski Mısır'dan beri, yüzlerce hatta binlerce yıl dümen, geminin arkasında suya daldırılan bir kürektir. Ufak tefek değişiklikler ile bu şekil, hafif gemilerde kullanılmıştır. Ancak XIII. yüzyıl ortalarında Batı'da bodoslamaya bağlı dümen ortaya çıkmaktadır. Bu sayede yüzlerce yıldan beri gelişmeyen denizcilik birden bire canlanmakta dolayısı ile gemilerin ölçüleri büyümekte, limanlar genişletilmektedir. Halbuki Türk gemicileri, Kaptan De Noëttes'e göre bu yeniliğin üstünlüğünü sezememişler ve eski usul teknelere bağlı kalmışlardır. İşte bunu ispat için De Noëttes, 20 Nisan 1453 deniz savaşını örnek almaktadır. Türk donanması, alçak, hafif ve kürekle hareket eden Antik tipte kadırgalar idi; halbuki Cenevizlilerin altında Ortaçağ kalyonları vardı. İşte bu durum onlara teknik üstünlük sağlamış ve sadece bu teknik üstünlük onların galebesini sağlamıştır. Tabii bu arada İstanbul önlerindeki rüzgâr ve Boğaziçi'ndeki, Marmara'daki akıntıların hızlarını da hesaba katmak lâzım gelmektedir. Şu gerçektir ki Süleyman Bey, üstün teknik yüzünden yenilmiştir.

Balta-oğlu Süleyman Bey hakkında bilinen yaygın bilgiler bu kadardır. Bazıları kumandanın kahrından az sonra öldüğünü yazarlar¹⁰. Uzun süre yaşadığını da rivayet edenler vardır. Halbuki elimizdeki kılıç sahip kitabesi sahte değil ise bu hususta bir tarih belgesi teşkil etmektedir. Üzerinde H. 859 (= 1455) tarihi olduğuna göre, Balta-oğlu Süleyman Bey, İstanbul'un fethi (H. 857) inden en azından iki yıl sonra henüz sağdır, ve kılıç bu tarihte ilk sahibi için yapıldığına göre Balta-oğlu bu tarihten epeyi sonra onu elde etmiş olmalıdır. Şu halde Balta-oğlu, 1455 den hayli sonra bu kılıcı kullanacak durumdadır. Oldukca süslü bir kılıç sahibi olduğuna göre de, Fatih tarafından azline rağmen tamamen gözden düşmüş değil, hatta Sultan'ın ilk kızgınlığı geçtikten sonra kendisine yeni bir görev verilmiş olmalıdır. Süley-

9 L. des Noëttes, *L'invention du gouvernail*, *La Nature*, sayı 2885; 15 Temmuz 1932, s. 49-58 (dümenin tarihi ve geminin büyüklüğü ve kullanılışı hakkında genel bilgiler); ay. yaz., *Nefs médiévales et galères antiques au siège de Constantinople en 1453 -Contribution à l'histoire du gouvernail*, *Revue de Paris*, 40. yıl, sayı 19 (1 Ekim 1933) s. 630-647.

10 İ. Alaeddin Gövsa, *Türk meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul 1946, s. 61 de Balta-oğlunu 1453 de ölmüş gösterir. *Sicill-i Osmanî*, III, s. 77 ve IV, s. 785 de Balta-oğlundan kısaca bahsedilir. Bunlarda 855 de Kaptan-ı Deryâ nasb olunduğu, 862 de de yerine Yavaşca Şahin Paşa'nın getirildiği kaydedilmiştir. 862 de ayrıca kara kuvvetlerine tâyin edildiği bildirilmektedir (kşl. III, s. 77). Ölümü ve mezarı hakkında bir kayıt yoktur.

man Bey'in menşei¹¹ ve Türk ordusu ile donanmasındaki hizmeti tamamen karanlıkta kalmaktadır.

İ. Hamdi Danişmend, Süleyman Bey hakkındaki kısa derlemesinde Balta-oğlu'nun 20 Nisan 1453 de azl olunmayıp H. 862 (= 1457/8) e kadar makamında kaldığına dair «*pek zayıf bir rivayet*» bulunduğunu, fakat «*bu rivayetin doğru olmadığıнын halefleri hakkındaki kayıtlardan anlaşıldığını*» yazmaktadır. Danişmend ayrıca şu düşüncesini de sözlerine ekler : «*Onun için karadan gemiler geçirilmesi harekâtını Balta-oğlu Süleyman Bey'in idare etmiş olduğu hakkındaki rivayet de doğru değildir*», ve nihayet bu notun sonunda şunları yazar : «*Balta-oğlu Süleyman Bey'in azlinden sonra kara ordusuna nakledildiği ve tarihi malûm olmayan ölümüne kadar birçok kara muharebelerine iştirak etmiş olduğu hakkında da bir rivayet vardır*¹²». İ. H. Danişmend'in şüpheli ve zayıf olarak kabul ettiği bütün bu rivayetlerin asılsız olmadığını, H. 859 tarihli kılıç göstermektedir. Oldukca süslü ve itinalı yapılmış bir kılıç taşıdığına göre Süleyman Bey, İstanbul'un fethinden bir süre sonra hâlâ önemli bir askerî mevkide bulunuyordu. Bu görevin ne olduğunu şimdiki halde bilmiyoruz. Belki yine donanma kumandanı idi. O takdirde Türk gemilerinin Galata sırtlarından aşırılmasında hizmeti görüldüğü yolundaki rivayeti, gerçek olarak kabul etmek lâzım gelecektir. Veya kara ordusunda bir görev almıştır, bu takdirde de, ölümüne kadar pek çok seferlere katıldığına dair olan rivayet doğrudur. Elimizdeki kılıç, sahibi olan Balta-oğlu Süleyman Bey'in 1455 den sonra sağ ve önemli bir kumandan olduğunu isbat etmekte ise de bu şüphelerden temizlenmiş bir delil de değildir.

11 Balta-oğlu Süleyman Bey'in aslen Bulgar menşei olduğu yolundaki Bizans'lı Dukas tarafından ortaya atılan bir rivâyete İ. H. Danişmend, *ay. esr.* s. 440 da işaret etmektedir; F. Babinger, *Mehmed der Eroberer und seine Zeit*, München 1953, s. 91; fransızcası, *Mahomet II le Conquérrant et son temps (1432-1481)*, çev. Del Medico, Paris 1954, s. 110, kesin bir ifade ile onun bir Bulgar boyarının oğlu olduğunu bildirerek, 1444 de Macaristan ile yapılan sulh görüşmeleri yapan heyette bulunduğunu da kaydeder. *Meydan Larousse'un Balta-oğlu Süleyman* maddesinde, II, s. 126, menşei, hayatı ve ölüm tarihine dair bir bilgi verilmemiştir. Balta-oğlu hak. ayrıca bk. Mehmed İzzet, *Harita-ı kapudanan-ı deryâ*, İstanbul 1249, s. 11-18.

12 İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı tarihi kronolojisi*, I, s. 440-441.

III

**Eserin sanat tarihi bakımından
tahlili**

Yazımızın başında da işaret ettiğimiz gibi, biz bu kılıcı olduğu gibi kabul ile onu üzerindeki yazıların doğru olduklarını ve hepsinin aynı zamanda yazıldıklarını tasavvur ederek bu tanıtma yazısını meydana getirdik. Yoksa bu çeşit eserlerde pek çok sahte vardır. Daha doğrusu mevcut eski bir kılıcın üzerine bazı eklemeler yapılarak tarihî değerinin yükseltildiği bir gerçektir. Balta-oğlu Süleyman Bey'in kılıcında böyle bir durumunun olup olmadığını ise ancak bu konuda ihtisas yapmış çok tecrübeli bir göz ve belki de teknik araştırmalar ortaya koyabilir. Bu kılıçta başlıca iki önemli mesele ile karşılaşılmalıdır :

1. Kılıcın üzerindeki *Sungur* adı, kılıççılık sanatının esrarını muhafaza eden bir sorusudur.

2. Sahib kitabesi ne vakit yazılmıştır?

Şimdi bu iki meseleyi gözden geçirebiliriz.

1. Kılıcın üzerindeki usta adı insanı düşündüren bir husustur. Bunda Hacı Sungur adı açık olarak belirtilmiştir. Bugün yalnız Topkapı Sarayı silâh koleksiyonunda, çeşitli yazılışları ile bu usta adını en azından yirmi kadar kılıcın üzerinde okumak kabildir¹³. Bunda anormal bir şey yoktur. Pek şöhretli bir usta, pek çok sayıda eser yapmış olabilir. Ancak garip olan husus Elhaç Sungur (Songur, Sonkır) adlı ustanın II. Bayazıd (1481-1512) devrinden III. Murad (1574-1595) devrine kadar tarihli ve adlı kılıçlarda imzası ile karşılaşılır ki, şaşırtıcı olan işte budur. Bu hususu inceleyen Ahad Bikkil, en geniş sınır ile 93 en dar sınır ile 83 yıllık bir süre boyunca bir ustanın eser veremeyeceğini haklı olarak işaretlerle üç hal çaresi teklif eder :

a) Aynı ustanın adı dikkatsizlik ile zaman zaman yanlış yazılmış olabilir ki bu çok zayıf bir ihtimaldir.

13 Topkapı sarayı silâh koleksiyonu hakkında bk. H. Stöcklein, *Die Waffenschaetze im Topkapu Sarayı müzesi zu İstanbul, ein vorläufiger Bericht*, *Ars Islamica* I (1930) s. 200-218; son yıllardaki buradaki silâhlar hakkında müze görevlileri tarafından yayınlar yapılmıştır. Bunlar aşağıda gösterilecektir. Türk kılıcının ilk örnekleri hak. bk. Bahaeddin Ögel, *Türk kılıcının menşei ve tekâmülü hakkında*, *A.Ü. Dil-Tarih ve Coğ. Fak. Dergisi*, VI, sayı 5 (1948) s. 431-460.

b) Kılıccı ustaları, kılıçlarına değer kazandırmak için, meşhur bir Sungur ustanın adını kullanmışlardır.

c) Aynı adı taşımış muhtelif ustalar vardır. A. Bikkil'e göre de doğruya en yakın olduğunu sandığı ihtimal budur¹⁴.

Balta-oğlu Süleyman Bey'in kılıcı, Hacı Sungur kronolojisinin çerçevesini bir hayli genişletmektedir. Çünkü üzerinde H. 859 tarihi olduğuna göre Sungur imzalı eserleri 1455 den III. Murad devrine kadar (1574-1595) yâni en azından 130 yıla çıkarmaktadır ki bir ustanın bu kadar uzun süre eser meydana getirmesine imkân yoktur. Böylece elimizdeki kılıç A. Bikkil'in El-haç Sungur'un kronolojisi hakkındaki en erken sınırını oldukça geriye götürmektedir. Sungur imzalı kılıçların ikisi II. Bayazıd, pek çoğu Kanunî Süleyman devrine aittir¹⁵. Bir tanesinin üzerinde sahibi olarak Sipahi Mehmed Paşa'nın adı vardır¹⁶. Böylece, Balta-oğlu Süleyman Bey'in kılıcı problemlili bir eser mahiyeti almaktadır. Üzerinde şüphe edilmesine yol açan husus da zaten budur. Bu durum biraz deşilince daha da çapraşık bir görünüş almaktadır. Ü. Yücel'in tesbit ettiğine göre, hiç değilse bugün dünyanın çeşitli müze ve kolleksiyonların Sungur imzalı 40 kılıç vardır ki bunların bir kısmı Memlûk kılıcıdır ve tarihlidir. En eskisi H. 892 (=1487) tarihli olan Paris'deki Memlûk kılıçları serisini¹⁷, Osmanlı kılıçları takip etmektedir. L. Mayer de dünya müzelerindeki El-haç Sungur imzalı kılıçları tesbit etmiş ve böylece 15-16. yüzyıllara ait *Musée de l'armée* (Paris), *Benaki müzesi* (Atina), *Historisches Museum-Moler coll.* (Bern), *Musée de l'oeuvre de Propagation de la Foi* (Lyon), *Peabody Museum* (Salem Mass), *Bronislaw Byowski coll.* (?), *Waffensammlung des Kunsthistorisches Museum* (Viyana), *De Luynes col.* (Paris), *Royal Armoury* (Stokholm), *Museum Woljska Polskiego* (Varşova), *Historisches Museum* (Viyana), *Wallace col.*

14 Ahad U. Bikkul, *Topkapı Sarayı müzesindeki Türk kılıçları üzerinde bir inceleme, Türk Etnoğrafya Dergisi*, IV (1961, baskı 1962) s. 20-28 ve lev. XX-XXI; s. 26 vd. Hacı Sungur.

15 Ahad U. Bikkul, *Topkapı Sarayı silâh müzesindeki eserleri, Türk Etnoğrafya Dergisi*, II (1957) s. 35-52 ve lev. XXX-XXXIII. Sungur imzalı kılıçlar için bk. s. 46-47.

16 Hacı Sungur (veya sadece Sungur, Usta Mehmet El-Hacı Sungur,) imzalı belli başlı kılıçlar hakkında toplu bir çalışma olarak kşl. Ü. Yücel, *Türk kılıç ustaları, Türk Etnoğrafya Dergisi*, VII-VIII (1964/65, baskı 1966) s. 59-100 ve lev. XC-CVI, bilhassa s. 91-94: Ünsal Yücel bu yazısında, L. Mayer'in *Islamic armourers and their Works*. Geneve 1962, adlı değerli derlemesini Topkapı Sarayı ve İstanbul Askeri müzesindeki eserler ile tamamlamakta ve pek çok usta adı ortaya koymaktadır.

17 Ü. Yücel, *adı geç. yazı*, s. 91.

(Londra), *Oruzheynaya Palata* (Moskova), *İslâm sanatı müzesi* (Kahire) de kılıçlar tesbit edilmiştir¹⁸. Bunlara İstanbul'da Topkapı sarayı ile Askerî müzede kiler de katılınca sayıları 40 ı bulmaktadır ki, bu yüksek sayı ileride miktarın daha da artabileceğini gösterir. Ü. Yücel'in sahte olduklarını kabul ettiği 8 kadar kılıcın üzerinde ise Sungur imzasından başka sahibi olarak Sultan Mehmed adı ve birisinde H. 955 (=1548/9), diğerlerinin hepsinde H. 957 (=1550) tarihi bulunmaktadır. Bu tarihler hiçbir Sultan Mehmed'e uymamaktadır¹⁹. Şehzade Mehmed de bahis konusu olamaz, çünkü o da H. 950 (=1543) de ölmüştür. Elimizdeki kılıç, Sultan Mehmed adı ile bu seriye bağlanmakta ise de tarih bakımından onlardan tamamen ayrılmaktadır. Sultan Mehmed yazılı ve H. 955 ve 957 tarihli kılıçlar belki sahtedir, belki de başka bir sebebe dayanan eserler olarak ayrı bir grup teşkil ederler. İncelediğimiz kılıç ise H. 859 tarihi ve *Sultan Mehmed* adı ile onlardan farklıdır ve Fatih II. Mehmed devrine aittir. Burada bir sual akla gelebilir : Acaba bu eser esasında bir Memlûk kılıcı mıdır? Çünkü Sungur imzalı pek çok Memlûk kılıcı tanınır. Bu sualın cevabı olumlu olduğu takdirde ancak 1472 den sonra Osmanlı Türklerinin eline geçmiş olması gerekir. Fakat yine bu takdirde H. 859 da Sultan Mehmed adında bir Memlûk Sultanı bulunması gerekir ki, böyle bir kimse yoktur. Bu sırada Memlûk sultanı El-Eşref Sayfaddin İnal'dır²⁰. Ayrıca, üzerindeki süslemenin düzeni ve üslûbu ile de bu kılıç, Sungur imzalı Memlûk kılıçlarından hayli farklıdır. Şu halde elimizdeki eser, esasında bir Memlûk kılıcı değildir ve Sultan II. Mehmed devrinde, bir Türk eseri olarak meydana getirilmiştir. Bu surette, Sungur imzalı Memlûk kılıçları ile, yine Sungur imzalı Sultan Mehmed adlı, H. 955 ve 957 tarihli kılıçlar gruplarından *tamamen ayrıdır*. Topkapı Sarayında bulunan kılıçlar arasında bir tanesi, Balta-oğlu Süleyman Bey'inkine hayli benzer. O da H. 912 (=1506/07) tarihli olanıdır (İnv. no. 1/2567). Sahibi Sultan II. Bayazıd olarak gösterilen bu kılıcın üzerinde balçak dibinde berikindeki gibi altın kakmalı tomurcuklu kitabe çerçevesi, enine kartuşlar, lâmasındaki hilâl ile başlayan kufî yazı frizi ve uzunlamasına üst üste yerleştirilmiş kufî yazılı, uçları yıldızlı çifte kartuş ve bir rumî motifi vardır²¹.

Balta-oğlu kılıcının, eser olarak eskiliğinden şüphe yoktur. Üzerindeki

18 L. Mayer, *adı geç. esr.*

19 Ü. Yücel, *adı geç. yazı*, s. 60.

20 E. de Zambauer, *Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de l'Islam*, Hannover 1925, s. 105.

21 Bu kılıç hakkında bk. Ü. Yücel, *adı geç. yazı*, s. 92, res. 27.

kufî yazılar 15. yüzyılın karakterine uygundur. Usta ve Sultan'ın adı ile tarihi veren kartuşlarda da kanaatimizce şüphe edilemez. Bunlar da orjinaldir. Yâni kılıcımız, El-hac Sungur adlı usta tarafından Sultan Mehmed -ki bu ancak Fatih olabilir- devrinde H. 859 da yapılmıştır. Bu sayıda Λ in bir bacağı biraz zedelenmiş olmakla beraber bunun $\vee$ olduğu açıkça bellidir. El-hac Sungur adı herşeye rağmen esrarını muhafaza etmektedir. Aynı ustanın 15. yüzyıl ortasından 16. yüzyıl sonuna kadar çalışmış olmasına imkân olmayacağına göre, ya bu adda en azından iki ayrı usta vardır. Veya bu, kılıççı ustaları arasında pek makbul sayılan meşhur bir usta veya bir Pîr adıdır²². Biz Türk kılıççılığı tarihi hakkında daha geniş bir bilgi sahibi olmadığımızdan bu hususda bir karara varamıyoruz²³. Aynı adın hem Memlûk hem de Türk çevrelerinde kullanılmasını başka bir şekilde çözümlemek imkânsızdır. Yalnız şu var ki, elimizdeki kılıç El-hac Sungur adlı eserlerin şimdiki halde *en eskisi* olduğuna göre, eğer gerçekten bu adda bir usta var ise, doğrudan doğruya onun tezgâhından çıkmıştır²⁴.

2. Balçağa en yakın olan, üstü tomurcuklu, sahib adını veren kitabe gelince, burada biraz durmak icap etmektedir :

a — Buradaki yazının harfleri, diğer kartuşlardaki yazıların hat düzgünlüğüne sahip değildir.

22 Avrupa'da Ant. Stradivarius (1644? - 1737); [kşl. O. Thompson, *Cyclopedia of music and musicians*, New York 1956, s. 1806]un yaptığı kemanların üstün değeri yüzünden, birçok kemana onun imzasının atıldığı akla gelir.

23 Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, I. s. 71; yeni baskısı, *Evliya Çelebi seyahatnâmesi*, (yay. Z. Danışman), İstanbul 1969, I, s. 65, de Türk kılıççı ustaları hakkında çok kısa bilgi vermekte ve herhangi bir Pîr'den diğer esnaf ve sanatkârlarda olduğu gibi bahsetmemektedir, en iyi kılıçların Şam (=Dımeşk) da yapılması dolayısı ile *Dımeşkîhane* denilen kılıç atölyelerinin yerinden başka birşey öğrenilmez; ayrıca kşl. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı tarih deyimleri sözlüğü*, İstanbul 1946, II, s. 264-265 (Kılıçhane mad.) Bu vesile ile *Surnâme*'nin çeşitli esnaf ve sanatkârları tasvir eden minyatürlerinden birinde kılıç yapan ustalar (s. 92) ile bunları satan esnafın, (s. 166) geçit töreninde ayrı ayrı tasvir edilmiş olduklarına işaret edebiliriz, kşl. Âfet İnan, *Aperçu général sur l'histoire économique de l'empire turc-ottoman*, İstanbul 1941, lev. XXXV ve XXXIX; Pretextat Lecomte, *Les arts et métiers de la Turquie et de l'Orient*, Paris 1902, s. 228-269 daki Türk kılıç sanatı hakkındaki uzun bölüm, hiç bir bilgi vermeyen tamamen değersiz bir çalışmadır.

24 Biz kılıççıların Pîr veya üstadlarını tesbit edemedik, fakat bıçakçıların bir baş ustalarının adı bilinmektedir, kşl. Y. Ziya Bıçakçı, *Bıçakçılık sanatı üzerine notlar*, *Türk Etnoğrafya Dergisi*, sayı VI (1963, baskı 1965) s. 102-114, lev. LI-LXXVII, s. 109 da «usta duasında bıçakçıların Pirleri Hazreti Davud Aleyhisselâm ve Ebu'l feth Abdullah hazretlerinin ve gelmiş, geçmiş bütün bıçakçı ustalarının ruhlarına Fatiha süresi okunur», denilmektedir.

b — Diğer yazılar gibi çerçeveye rahatca yerleşmiş tesiri bırakmıyorlar.

c — Çerçevenin içinde kalan ve yazıya zemin (*fond*) teşkil eden sahada, diğer kartuşlarda olmayan, sık çizgiler halinde bir kazınma izi vardır.

Bu üç önemli husus, sahib kitabesinin burada mevcut bir yazının kazınarak sonradan kakılmış olabileceğine işaret sayılabilir. Fakat burada eserin tarihî değerini tayinde önemli olan problem, bunun ne vakit yapıldığıdır. Balta-oğlu Süleyman adı, buraya 15. yüzyılda işlenmiş olabileceği gibi, zamanımızda, İstanbul'un en şöhretli antika pazarlarının bile başvurdukları karanlık işler çeviren atölyelerinde yapılmış da olabilir. Yazının ezik ve itinasız oluşu bu ikinci ihtimali destekler gibidir. Fakat bu aşınmış gibi durum tomurcuğun içindeki altın kakmada da vardır. Kılıcın hayli aşındığı, yalındaki kufî yazının kısmen boşalmış olmasından da anlaşılır. Diğer taraftan sahip kitabesinin 3. satırındaki Balta-oğlu adının sonundaki düğüm, 15. ve 16. yüzyıl başlarına âit kitabelerde görülen bir özelliktir²⁵. Bunun, sahtekârlığı yapanlarca düşünülmüş olabileceğine ihtimal vermek zordur. Kaldı ki, eğer böyle bir sahtekârlık var ise, Balta-oğlu Süleyman Bey gibi tarihî şahsiyeti çok karanlık bir kumandan yerine meselâ Karaca Bey, İshak, Kemal, Mahmud veya Zaganos Paşa gibi bir ileri gelenin adı yazılmak suretiyle kılıcın antika piyasasındaki durumu daha da yükseltilebilirdi. Ancak, balçak dibindeki bu yazının kazınmış bir satır üzerine yerleştirildiği kesindir. Bu iş, 15. yüzyılda da yapılmış olabilir. Makbul, iyi ve değerli kılıçların sahipleri değiştikçe üzerine adlarının yazıldığı bir gerçektir. Şu halde bu mesele de açık kalmaktadır. Belki çok dikkatli bir laboratuvar incelemesi bu yazının ne vakit buraya işlendiği sualini aydınlatılabilir. Fakat şurası muhakkak ki, kılıcın bütün diğer yazıları orijinal ve doğrudur. Buna göre, şahsiyeti ve devri, hatta kaç tane olduğu bile anlaşılamayan Hâcı Sungur adlı veya onu usta veya Pîr tanıyan bir usta tarafından²⁶ Sultan Mehmed

25 Böyle düğümlere sahip H. 904 (=1498/99) tarihli bir kitabe için bk. S. Eyice, *Trakya'da İnceik'de bir tabhaneli cami, Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı I (1970), s. 171-196, lev. XIII (en alttaki satır).

26 Sungur imzalı kılıçların bazılarında bu yazı, basit bir kazıma halinde lâma çeliği üzerine işlenmiştir. Halbuki elimizdeki kılıçta, bu imza güzel bir hatla, altın savat olarak klâsik tipde bir çerçeve (kartuş) içindedir. Böylece bu yazının sahte olabileceğine ihtimal verilemez. Diğer taraftan en eski tarihli kılıcın bu oluşu, onun Sugur adlı ustaya en yakın eser olduğunu ortaya koymaktadır. Sungur, Sonkır, Songur şekillerinde okunan ve yırtıcı kuş mânâsına gelen bu ad çok eski bir Türk adıdır, kşl. *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi*, çev. Besim Atalay, Ankara 1941, III, s. 381, kşl. IV (*Dizini-Endeks*) s. 530.

devrinde H. 859 da adı artık öğrenilmesi imkânsız bir şahıs için yapılmıştır. Ya az sonra Balta-oğlu Süleyman Bey'e geçen kılıca önceki sahibininki kazınarak, onun adı yazılmış, veya bu iş, daha zayıf bir ihtimal ile Beyoğlunun arka sokaklarındaki ücrâ bir tezgâhta zamanımızda yapılmıştır.

Kılıcın üzerindeki sahib adının yakın bir tarihte, bir antikacı tarafından yaptırıldığı ihtimalini açık bırakarak bir noktaya işaret etmek isteriz ki, o da yapılan bir sahtekârlıkta harcanan emek ve yapılan masrafın, elde edilecek kazancın çok aşağısında olması gerektiğidir. Kılıç açık arttırmalı bir satışta alıcısının üzerinde 1500 lirada kalmış olduğuna göre bunun çok aşağısında bir değerle satışa arzedilmiştir. Bir kılıcın on yıl öncesine kadar değeri 500-1200 lira arasında olduğuna göre, eski bir adı, çelik üzerinden çıkarmak, yeni bir yazıyı oraya yâni yine çelik üzerine büyük emek harcıyarak oyma olarak işlemek, sonra bu oymanın içini düşük ayarda olmayan altın ile doldurarak savatlamak ve nihayet bu yeni yazının üzerini, sathını aşındırmak, hayli emek ve masraf isteyen bir iştir. Bütün bunlar yapılır : ancak şu şartla ki, hiç değilse 5-10000 liraya veya daha fazlaya satılacak bir eser bahis konusu olursa. Fakat zaten piyasası o yıllarda 500-1000 liralık bir eser için bu külfete katlanılacağını sanmıyoruz. Diğer taraftan sahteyi yapanların evvelce işaret ettiğimiz ve 15. yüzyıl kitabelerine mahsus bir özellik olan düğümü düşünebilmiş olmalarına da ihtimâl vermek zordur. Biz, sahib adı yazısının sahte olabileceğini bu bakımdan çok zayıf görmekteyiz.

Netice

İstanbul'da Sayın Selim Dırvana'ya ait olan ve Balta-oğlu Süleyman Bey'in adını taşıyan H. 859 (=1455) tarihli kılıç, gerçekten bir eski eserdir. Üzerindeki süs ve yazılar orijinaldir. Bunlar arasında *Amelel-Hâcı Sungur* yazısı, Memlûk ve Türk kılıçlarının henüz bir problem teşkil eden bir noktasına yeni bir *contribution* sağlamaktadır. H. 859 tarihi ile, bu usta adına sahip kılıçlar kronolojisinde hepsini aşarak en başa geçmekte ve şimdiye kadar bilinen en eski örnekle arasında hayli zaman farkı bulunmaktadır.

Bu eski kılıç belki gerçekten Balta-oğlu Süleyman Bey'in eline geçmiş, onun adı yazılmak suretiyle yeni sahibine yakıştırılmıştır. Bu iş-eğer yazı sahte değilse-, H. 859 dan sonra yapılmış olacağına göre, Fatih'in doğanma kumandanının 1453 den çok sonraları askerlik hayatının devam et-

tiğini destekler. Eğer bu yazı, bir antikacı hilesi ise, sadece bir sanat ve tarih yadigarının çirkin bir şekilde bozulmasından ibarettir. Bunun da araştırılıp aydınlığa çıkarılması teknik bir konudur. Bu gerçek olduğu takdirde kılıcın tarihî değeri azalacak ise de, eskiliği ve sanat değeri kaybolmayacaktır²⁷.

Bu eski kılıç Balta-oğlu Süleyman Bey'in tarihî şahsiyetini aydınlatmağa az da olsa maddî bir yardımda bulunmaktadır. Onun birçok benzeri gibi yabancı müze ve koleksiyonlara intikâl etmeden henüz yurdumuzda kalabilmiş olması büyük bir mazhariyettir. New York müzesinde V. Murad'ın kılıcı, Atina'da Benaki müzesinde Hafız Ahmed Paşa'nın techizatı²⁸, Almanyadaki «Türk ganimeti»²⁹ ve daha nice başkaları gibi, bu eserinde dışarı gitmemesi en samimi temennimizdir³⁰. Bir laboratuvar incelemesinden geçip sahip adı meselesi aydınlandıktan sonra³¹, eğer bu kısım 15. yüzyıla ait ise Balta-oğlu Süleyman Bey'in bu kılıcı kanaatimizce, Türk Deniz müzesinde en uygun yerini bulacak ve bu müzemizi zenginleştirecektir.

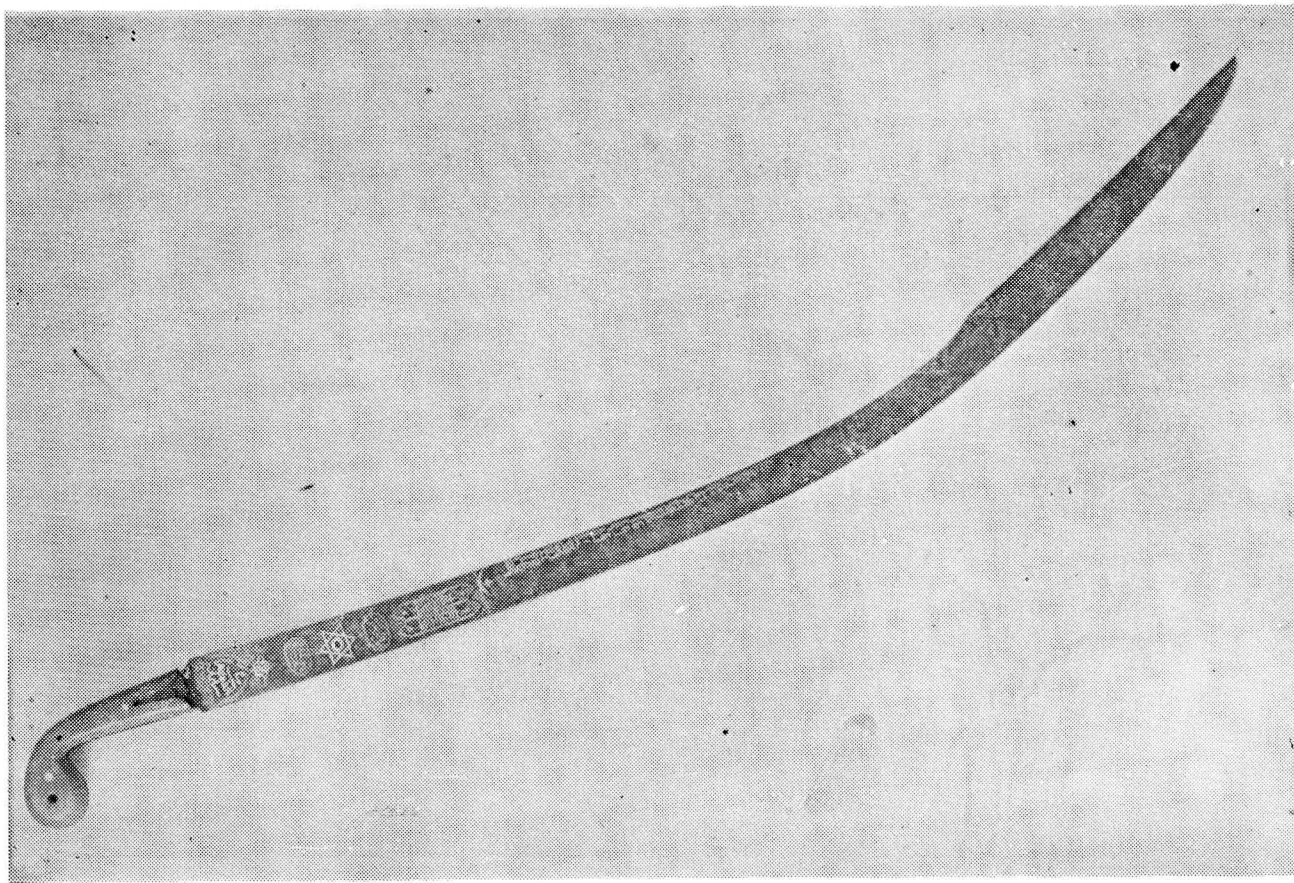
27 Bu vesile ile Topkapı sarayı'ndaki Eflâk voyvodalarından Konstantin Brancoveanu (1688-1714) e ait, Türk tipinde fakat üzerindeki yazıları grekçe üç kılıcın da vaktiyle yayınladıklarına burada işaret edebiliriz. kşl. E. Vîrtosu, *Odore romanesti la Stambul, Buletinul comisiunii monumentelor istorice*, XXVIII, fas. 83 (1935, baskı 1936) ayrışım, res. 7-11. Avrupa müzelerinde Türk kılıçları veya Osmanlı hizmetindeki yabancılara ait Türk tipinde kılıçlar hayli çok sayıdadır. Bunlardan kuzey İtalya'da Torino'da bulunan ve bir rivayete göre Sardunya elçisi Baron Tecco tarafından güya Fatih'in türbesinden elde edilerek götürülen bir kılıcın, son Bizans İmparatoru Konstantin'e ait olduğu sanılmıştır; halbuki bunun 1714 tarihli ve Eflâk voyvodası II. Konstantin Brancoveanu'ya ait olduğu anlaşılmıştır, kşl. G. Veluda, *La spada di Constantino Paleologo, Memorie del real istituto veneto di scienza*, XVIII (1874) s. 301-311; A. Scrinzi, *Una spada bizantina di Syme e la spada Kapnist del museo civico di Venezia, Atti di Scienza, Lettere ed Arti*, LX, 2 (1900/01) s. 1053-1065. Bir Yunan dergisinin İstanbul'un Fethinin beşyüzüncü yıldönümü dolayısıyla yayınladığı özel sayısında, bu kılıç son Bizans İmparatoru ile ilgili bir eser gibi tekrar ele alınmıştır, kşl. G. A. Sotiriou, *To apodidomenon eis ton Konstantinon Palaiologon ksiphos, Kibotos*, II (Atina 1953) sayı 17-18.

28 *Musée Benaki — Guide*, Atina 1936, s. 80 (no. 1828-1841); s. 77 (no. 1844 ve 1845).

29 R. Schnellbach, *Die Türkenbeute, eine Auswahl aus der türkischen Trophäensammlung des markgrafen Ludwig von Baden*, Karlsruhe 1956.

30 Bakû'dan Moskova'ya giden ve orada, Türkiye elçisi Galip Kemalî Söylemezoğlu tarafından satın alınarak, sonraları Topkapı Sarayı müzesine 1500 liraya satılan, Kanunî Sultan Süleyman'a ait olduğu söylenen bir kılıç hakkında bk. M. Atis (=I. Hakkı Konyalı), *Kanunî'nin kılıcı, Tarih Hazinesi*, sayı 13 (1951) s. 673.

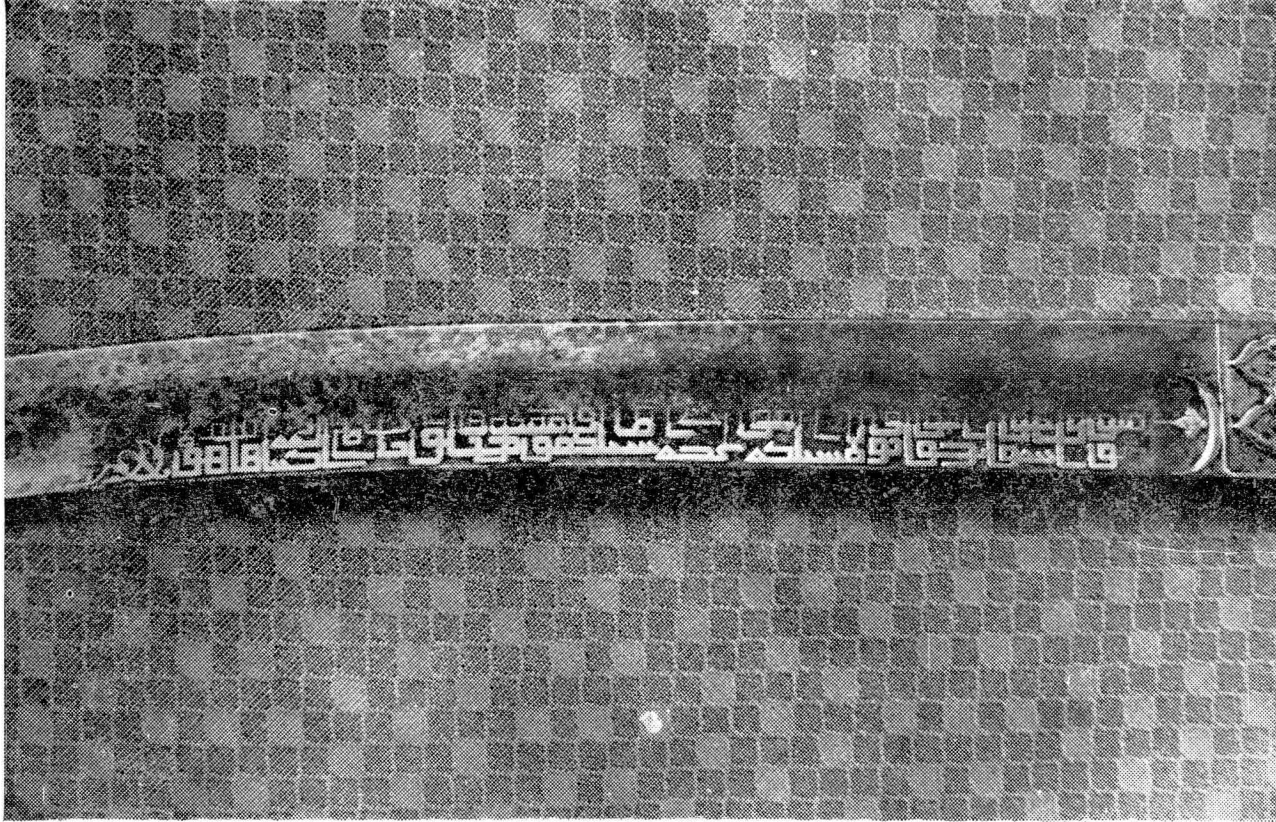
31 Bu kılıcı satan antikacı Nureddin Bey ölmüş olduğuna göre, açık bir bilgi edinmek ümidi ortadan kalkmıştır. Madenden bir eser üzerinde laboratuvar araştırması yapılarak kesin bir netice elde edilip edilemeyeceğini ise bilemiyoruz.

Res. 1 — Kılıcın genel görünüşü.

Res. 2 — Kılıcın kabzadan itibaren üzerindeki kitabeler.

Res. 3. Kufi yazılı âyet.

Res. 4 — Kabza dibinde sahip adını veren kitabe.

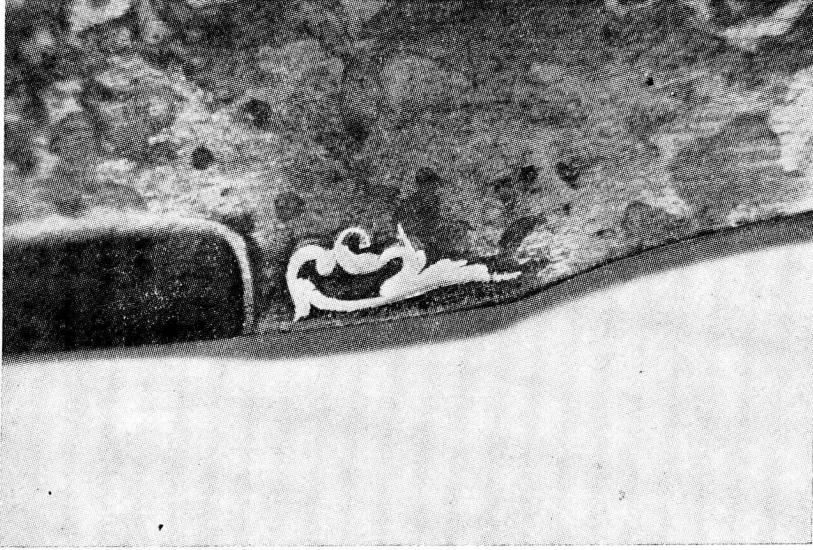
Res. 5 — Kufi yazılı çift kartuş.

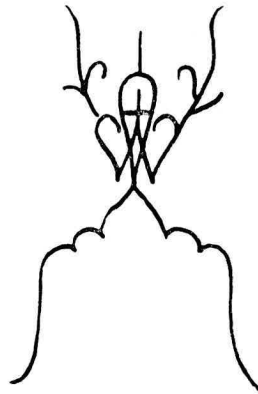
Res. 6 — Tomurcuğun ucu ile Sultan Mehmed adı ve M. 859 tarihi.

Res. 7 — Mühr-i Süleyman ve usta adı kitâbesi.

Res. 8 — Mahmuzdaki rumi süsleme.

Res. 9 — Kılıcın arka yüzündeki işleme.